

Nr 1.

Af herr **Ekman, Karl Johan**, *angående skrifvelse till Konungen i fråga om bestämmande af särskildt kompetensvillkor för kristendoms lärare i folkskolor m. m.*

Ett af de mest framträdande dragen i den demokratiska utvecklingen är sträfvandet att sprida kunskapens och bildningens skatter till befolkningens alla lager. En naturlig följd häraf är, bland annat, folkskoleväsendets allt kraftigare utveckling. Skolan, som hittills sett sitt förnämsta stöd och den starkaste häfstängen för ett framgångsrikt arbete i kyrkan och dess målsmän, sträfvar allt mera efter att intaga en själfständig, af kyrkan oberoende ställning. Att utvecklingen af vårt folkskoleväsende hastigt fortskrider just i denna riktning, är uppenbart för en hvar, som något följer företeelserna på detta område.

Sålunda yrkades uti en af herr Staaff m. fl. inom Andra kammaren vid 1909 års riksdag väckt motion, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta underkasta frågan om den lämpligaste anordningen af folkundervisningsväsendets ledning en allsidig utredning samt förelägga Riksdagen de förslag, hvartill denna utredning befundes föranleda. Motionen, som åsyftade ett fullständigt skiljande af folkundervisningsväsendets centrala ledning från kyrkan, förordades af Andra kammarens första tillfälliga utskott och godkändes utan debatt af kammaren. I Första kammaren blef ärendet ej föremål för slutlig behandling.

Andra kammarens nyssnämnda tillfälliga utskott ansåg, att det behof af en förbättrad organisation för ledningen af folkskoleväsendet, som motionärerna gjort gällande, vore obestriddigt och trängande. Detta behof vore också af folkskolans egna representanter med styrka framhållet, bland an-

nat, genom den resolution i denna riktning, som enhälligt beslöts på allmänna folkskolläraremötet i Gäfle i augusti 1908. Utskottet fann det tydligt, att våra hittills varande svenska förhållanden därvid närmast måste föra tanken på den af motionärerna antydda anordningen med ett fristående ämbetsverk, vare sig för folkskolestyrelsen ensam eller för hela undervisningsväsendet gemensamt. Äfven frågan om mellaninstanserna i folkundervisningsväsendets administration — säger utskottet — tränger sig fram och kräfver en lösning. Det är tydligt, att efter 1904 års läroverksreform och läroverksöfverstyrelsens upprättande den nuvarande sammansättningen af domkapitlen, med stiftstadens lektorer som bisittare, är en ren anomali, och att läroverkslärarna måste komma att försvinna ur domkapitlen samt ersättas i hufvudsak af representanter för kyrkan och kyrkan tillhörande lekmän. Det är från kyrkan själf och ur dess synpunkt, som denna förändring tränger sig fram. Utskottet finner sig emellertid icke kunna bestämdt angifva, på hvilken väg reformen i fråga om mellaninstanserna i folkundervisningsväsendets administration lämpligast bör ske.

Motionärerna hade antydt, att denna väg kunde blifva den, som i viss mån redan blifvit beträdd, nämligen folkskolesakernas fortgående öfverflyttning från domkapitlen på länsstyrelserna.

De önskemål, motionärerna sålunda angifvit, torde vidare hafva förts framåt genom den s. k. folkundervisningskommittén, som under 1910 lär hafva utarbetat förslag till själfständigt ordnande af folkskoleväsendets centrala ledning.

Af den nämnda utvecklingen blir en naturlig följd, att lärarne icke längre, såsom hittills, alltid kunna utses med väsentligt afseende fästadt å deras lämplighet såsom religionslärare (jämför folkskolestadgan § 18 a). Ej heller torde betryggande garantier kunna vinnas för, att de lärare, som af en från kyrkan helt och hållet emanciperad folkskoleöfversstyrelse tillsättas, alltid skola äga vilja eller förutsättningar för att kunna meddela en religionsundervisning, som står i öfverensstämmelse med vår evangelisk-lutherska kyrkas bekännelse.

Men äfven om man låter blicken stanna vid det närvarande tillståndet i skolan, är det uppenbart, att ett allt större antal af såväl de allmänna läroverkens som folkskolans lärare redan nu intager en sådan ställning till kristendomen och Guds i den heliga skrift uppenbarade ord, att det måste väcka de allvarligaste betänkligheter, att de skola bekläda platser såsom kristendoms lärare.

Belysande för åskådningen och sträfvandena på detta håll är den skild-

ring af religionsundervisningen vid Göteborgs högre samskola, som lämnas i en med anledning af skolans 10-års jubileum hösten 1911 utgifven minnesskrift. Denna undervisning hålles fullständigt konfessionslös. Det uttalas, att t. ex. nya testamentets heliga berättelser blott äro att betrakta såsom sagor eller legender, hvilka böra läsas endast på det att barnen därigenom måtte få intresse att veta något om »den människa, omkring hvilken denna vackra diktning spunnits». Man söker sörja för, att religionsundervisningen ej lägges i händerna på andra än sådana, som vederbörligen dokumenterat sig hafva grundligt studerat den moderna religionsvetenskapen och bibelforskningen. Och man gör anspråk på absolut lärofrihet för kristendomslärarna, äfven om undervisningen skulle gå ut på ett förnekande af Kristus och kristendomen.

Om också denna skola ej är fullt likställd med statens egna läroverk, har den dock statsunderstöd och dimissionsrätt samt står under läroverksöfverstyrelsens öfverinseende. Visst är emellertid, att de strömningar på ifrågavarande område, som vid nämnda skola göra sig gällande, äfven i större eller mindre mån återfinnas hos många lärare såväl vid de allmänna läroverken som vid folkskolorna. Ett dylikt fall är att från förliden höst anteckna vid högre allmänna läroverket i Borås. Och att de folkskolelärare, som anslutit sig till det socialdemokratiska partiet med dess kända ställning till kristendomen i de flesta fall torde vara att hit hänföra, lärere icke kunna bestridas.

Emellertid, så länge vårt folk i det stora hela bekänner sig till den evangelisk-lutherska kyrkans lära och denna kyrka hos oss äger bestånd såsom stats- eller folkkyrka, är det statens ofävisliga plikt att låta den svenska ungdomen i skolorna uppfostras just i denna kyrkas lära och beaktelse. Samma uppfattning är på ett öfvertygande sätt uttalad i ett af vederbörande folkskoleinspektör den 8 februari 1911 till domkapitlet i Lund afgifvet utlåtande, hvori bland annat yttras: »Sveriges folk är — detta är förutsättningen för hela vår samhällsordning — ett kristet folk (se kyrkolagen 1:1 och regeringsformen §§ 2 och 4) och dess folkskola enligt kyrkolagen, folkskolestadgan och därmed sammanhörande föreskrifter en kristen folkskola. I fullaste öfverensstämmelse härmed bjuder ock vår lag, att alla i Sverige födda barn (främmande trosbekännares och dissenters undantagna) skola döpas och kristligen uppfostras, och uppdraget att meddela den till kristlig uppfostran hörande undervisningen är anförtrodt åt kyrkoförsamlingens folkskola. I sammanhang härmed och i belysning härifrån skola

t. ex. folkskolestadgans §§ 12 : 1 och 18 : a liksom kungl. cirkuläret den 2 maj 1865 och seminariestadgan § 32 : 1 a) m. m. läsas och förstås.»

En person, som söker anställning såsom lärare i den svenska folkskolan, måste således — detta är förutsättningen för att kristendomsundervisningen skall kunna honom anförtros — vara i godt samförstånd med vårt kristna samhälles religiösa åskådning och villig att efterleva gällande bestämmelser rörande vår folkskola såsom kristen folkskola på evangelisk-luthersk grund.

Då emellertid, såsom ofvan framhållits, så icke alltid är och i framtiden ännu mindre kan väntas blifva förhållandet, hafva kristendomens vänner i vårt land med stigande oro börjat se sig om efter utvägar att kunna åt den bibeltrogna evangeliskt-lutherska kristendomsundervisningen bereda en mera tryggad ställning. I sådant syfte väckte lektor *P. Waldenström* vid såväl 1909 som 1910 års kyrkomöte motion om rättighet för föräldrar att befria sina barn från religionsundervisningen i de offentliga skolorna, där denna undervisning bedrifves i strid mot *den evangeliskt-lutherska reformationens grundprinciper* och *den apostoliska trosbekännelsen*, dock att de då skulle vara underkastade samma skyldighet, som nu i motsvarande fall åligger dissentersamfundets medlemmar. Motionen förkastades bägge gångerna med öfverväldigande majoritet.

Äfven föreningen »Svenska folkskolans vänner», hvilken vid 1911 års början räknade öfver 3,600 medlemmar, har ägnat spörsmålet allvarligt öfvervägande. Under år 1911 utsände föreningen till alla sina lokalafdelningar följande fråga:

»Böra föräldrar erhålla rättighet att på de grunder, som angifvits i motion vid 1910 års kyrkomöte, befria sina barn från kristendomsundervisningen i de offentliga skolorna?»

Frågan behandlades i afdelningarna, hvilka till föreningens sekretariat insände protokoll öfver förhandlingarna. Dessa protokoll gifva vid handen, att samtliga svar på frågan äro nekande (om dit hänföres äfven ett, hvari frågan lämnades utan något bestämdt uttalande).

De skäl, som ligga till grund för afdelningarnas afstyrkande, äro — enligt ett däröfver upprättadt sammandrag — hufvudsakligen följande:

De kristendomsfientliga utfallen vid undervisningen äro ännu icke så allmänna;

ett bifall till motionen skulle medföra betänkliga konsekvenser, genom hvilka en stor del af den svenska ungdomen komme att undandragas undervisningen i skolans viktigaste ämne;

lärarens ställning skulle undergrävas, om föräldrarna finge tillfälle sätta sig till doms öfver hans personliga åsikter;

ett stadgande om kristendomsundervisning genom hemmets försorg skulle blifva i många fall illusoriskt och svårt att kontrollera;

ett bifall till motionen skulle leda till konfessionslös religionsundervisning eller dennas borttagande;

ett antal lärare skulle afsäga sig sin plikt att meddela en konfessionell kristendomsundervisning;

ett bifall skulle innebära ett kraftigt steg till folkskolans sekularisering och vårt folks afkristnande;

motionen bör icke bifallas, så länge den svenska staten är en kristen stat; folkskolans läroböcker i kristendom öfverensstämma ännu med Guds ord.

Vidare framhålles, att befintliga lagbestämmelser för tryggande af en bibelenlig kristendomsundervisning böra tillämpas, och att lagstiftningen bör ändras så, att olämpliga lärare kunna aflägsnas från kristendomsundervisningen.

Från prästerligt håll har det af herr Waldenström framställda förslaget jämväl rönt gensägelse. I Ny tidning för kyrka och skola för den 8 februari 1911 skrives härom: »Hvarför kan icke lektor Waldenströms yrkande samla och ena kristendomsundervisningens vänner? Af det skälet, att det är eller åtminstone i praktiken skulle visa sig vara öfvervägande negativt. Det blefve kanske långt ifrån tillfredsställande med den kristendomsundervisning, som alla de där barnen finge utanför skolan. På folkskolelärarna skulle anordningen sannolikt verka befordrande i stället för hämmande beträffande rationalistiska tendenser: det stode ju troende föräldrar fritt att taga sina barn ifrån undervisningen. Och — det farligaste af allt — finge vissa föräldrar taga sina barn bort ifrån kristendomsundervisningen i folkskolan, blefve nog konsekvensen den, att äfven andra föräldrar af andra skäl kräde för sig samma rätt. Enskilda barn skulle således visserligen kunna räddas undan rationalistisk kristendomsundervisning. Men gagnet däraf skulle icke kunna uppväga skadan i det hela för vårt folk af en anordning, hvars konsekvens snart nog blefve kristendomens strykande från folkskolans undervisningsplan.»

Jag tror också, för min del, att den väg, på hvilken lektor Waldenström slagit in, icke är den riktiga. Han vill fly svårigheterna i stället för att söka öfvervinna dem. Dessutom förefaller det, som om han utginge ifrån en allt för pessimistisk uppfattning af tillståndet inom skolorna, särskildt folkskolan, hvarom i förevarande motion närmast är fråga. Min

bestämda öfvertygelse är, att *det öfvervägande flertalet folkskolelärare* äro och — äfven efter en eventuell omorganisation af folkskoleväsendet — alltjämt skola finnas vara sådana, att kristendomsundervisningen kan med fullt förtroende öfverlämnas åt dem.

Men felet ligger däruti, att oaktadt antalet lärare, åt hvilka kristendomsundervisningen utan fara kan anförtros, är så stort, att det helt visst skulle mer än väl fylla behovet af lärare i kristendomsämnet vid våra folkskolor, man likväl vid besättandet af lärarplatserna icke gör någon åtskillnad mellan dessa lärare och sådana, som — huru goda lärare de än i öfrigt kunna vara — likväl äro uppenbart olämpliga såsom kristendoms-lärare. Att man icke gör en sådan åtskillnad, beror åter därpå, att folkskolestadgan icke skiljer på lärarplatser, med hvilka följer undervisningsskyldighet i kristendom, och platser utan sådan undervisningsskyldighet.

Första åtgärden för åstadkommande af ett bättre förhållande i fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna är sålunda, att *vissa lärarbefattningar vid folkskolan förklaras vara förenade med undervisningsskyldighet i kristendoms-kunskap, andra icke.*

Gifvet är, att vid alla skolor, där blott *en* lärare är anställd, denna lärarbefattning måste vara förenad med undervisningsskyldighet i kristendom. Finnas åter vid skolan två eller flera lärarbefattningar, skulle det kunna bero på vederbörande skolstyrelsers eller desamma öfverordnade myndigheters beslut vid uppkommande ledigheter, huruvida befattningen med hänsyn till lärarkrafternas fördelning i öfrigt vid skolan skall vara förenad med undervisningsskyldighet i kristendom eller icke; hvarefter befattningen annonseras ledig med förklarande, antingen att densamma är förenad med undervisningsskyldighet i kristendom, eller ock att sådan skyldighet icke är därmed förenad.

Att saken låter sig praktiskt genomföras, visas af exemplet från Stockholms folkskolor, där — efter hvad som blifvit mig från sakkunnigt håll meddeladt — redan nu en sådan fördelning af lärarkrafterna faktiskt äger rum, att en lärare, som känner sig vara mindre lämplig såsom kristendoms-lärare, icke heller behöfver undervisa i detta ämne. En liknande anordning skulle utan större svårigheter kunna genomföras i så godt som hela det ej obetydliga antalet skolor af A- och B-typen, eller annan liknande typ, som redan nu finnes och efter folkskolereformens genomförande sannolikt i ännu större antal skulle komma att finnas såväl i stad som på landsbygden.

Vi kunna tänka oss en fast folkskola litt. A. med 4 årsklasser och 4

lärare, en för hvarje årsklass. Undervisning i kristendom meddelas, enligt normalplanen, i hvarje klass 5 timmar i veckan, nämligen en timme hvarje måndag, tisdag, onsdag, torsdag och fredag.

Är en af dessa lärare, t. ex. läraren i 2:a årsklassen, inkompetent till kristendomslärare, kan undervisningen mycket väl ordnas så, att en af de tre andra lärarna, t. ex. läraren i 1:a årsklassen, förordnas att undervisa i kristendom jämväl i 2:a årsklassen, mot det att läraren i denna senare årsklass öfvertager undervisningen i första klassen i räkning, åt hvilket ämne jämväl 5 timmar i veckan äro anslagna. Läraren i 1:a årsklassen får på detta sätt 2 kristendomstimmar om dagen under hvar och en af nämnda 5 dagar, läraren i 2:a årsklassen däremot 2 matematiktimmar.

Aro två af lärarna inkompetenta till kristendomslärare, kan på samma sätt växelundervisningen utsträckas till alla fyra lärarna, af hvilka två och två, såsom nyss nämnts, byta ämnen med hvarandra.

Eller vi kunna taga exemplet från en fast folkskola litt B. delad i två afdelningar, den nedre, bestående af 1:a och 2:a årsklasserna under en lärare, och den öfre, bestående af 3:e och 4:e årsklasserna, likaledes under en särskild lärare. I nedre afdelningen förekommer kristendom 5 timmar i veckan, i öfre afdelningen kristendom omväxlande med skrifning 7 timmar i veckan.

Är läraren i nedre afdelningen otjänlig till kristendomslärare, kan läraren i öfre afdelningen öfvertaga hans kristendomsundervisning, mot det att den förre åtager sig motsvarande 5 matematiktimmar i öfre afdelningen. Är det åter läraren i öfre afdelningen, som icke lämpar sig för kristendomsundervisningen, torde dessa bägge lärare böra byta afdelningar och kristendomsundervisningen därefter dem emellan ordnas såsom nyss nämnts.

Äfven andra sätt för ordnandet af undervisningsskyldighetens fördelning mellan lärarna, då vissa af dem komme att hafva undervisningsskyldighet i kristendom, andra icke, kunna tänkas och torde i vissa fall blifva nödiga. De svårigheter, som därvid möta, äro dock ej så stora, att de behöfva på något sätt hindra den af mig föreslagna anordningen.

Om sålunda vissa af lärarbefattningarna vid folkskolan skola vara förenade med undervisningsskyldighet i kristendom, andra icke, gäller det vidare att utfinna och få i folkskolestadgan fastställt *ett särskildt kompetensvillkor för behörighet att söka lärarbefattning, med hvilken undervisningsskyldighet i kristendomskunskap är förenad.*

Härvid behöfves säkerligen endast en ganska ringa åtskillnad från de i öfrigt för kompetens till folkskolläraryrkebefattning uppställda kvalifikationer;

ty redan den omständigheten, att en dylik åtskillnad göres, torde i de flesta fall vara nog för att förmå dem, som känna med sig, att de mindre väl skulle fylla en plats såsom kristendomslärare, att rikta sina sträfvanen på att söka erhålla plats, hvarmed sådan skyldighet icke är förenad. Jag tror sålunda, att saken kunde ordnas ganska enkelt, utan att någon vidtgående rubbning behöfde göras, vare sig i ordningen för folkskoleläraernas utbildning eller i sättet för lärarbefattningarnas sökande och tillsättande. Det skulle helt säkert göra till fyllest, om vid kungörelsen om återbesättande af ledig lärarebefattning, med hvilken skall vara förenad skyldighet att undervisa i kristendom, tillika tillkännagåfves, att den sökande har att, jämte öfriga i folkskolestadgan föreskrifna ansökningshandlingar, vid ansökningsningen foga äfven en *skriftlig förklaring, att han vill efter bästa förstånd och samvete undervisa i kristendomen så, som den heliga skrift lärer och som med den apostoliska trosbekännelsen och den evangelisk-lutherska reformationens grundprinciper öfverensstämmer.*

Denna förklaring är icke någon personlig trosbekännelse utan endast ett fullt objektivt tillkännagifvande, att sökanden vill vid utöfningen af sitt lärarkall meddela sådan undervisning i kristendoms-kunskap, som staten i enlighet med sin ställning till den evangelisk-lutherska reformationens grundåskådning har rätt att fordra.

Några betänkligheter från lärarens sida mot afgifvande af sådan förklaring torde icke kunna med fog förefinnas. Skulle likväl sådana hos en eller annan uppkomma, har denne ju alltid den utvägen att söka någon befattning, med hvilken icke är förenad undervisningsskyldighet i kristendom.

Visserligen innebär förklaringen icke någon garanti för, att läraren, som afgifver den, blir en i alla afseenden verkligt god kristendomslärare; men en sådan garanti förefinnes ännu mindre nu. Den innebär dock en mycket god garanti för, att såsom kristendomslärare blifva anställda endast sådana lärare, som hafva det uppsåt att troget fullgöra sitt lärarekall i öfverensstämmelse med vår evangelisk-lutherska kyrkas åskådning, och att således åtminstone kristendomsundervisningen hålles i möjligaste mån fri från kristendomsfientligt nedrifningsarbete. Det mindretal bland vårt lands folkskolelärare, som står på en från kyrkans lära bestämdt afvikande ståndpunkt, kan i allt fall icke utestängas från skolan, allraminst vid en sådan omläggning af folkskoleväsendet, som allt bestämdare tränger sig fram; och nog bör det väl då betraktas såsom en fördel, att sådana lärare kunna åtminstone afhållas från kristendomsundervisningen och i fråga om denna ersättas af lämpligare lärarkrafter. Det är sant, att sådana kristendoms-

fientliga eller från den evangelisk-lutherska grundåskådningen väsentligen afvikande lärare, om hvilka här är fråga, kunna vid undervisningen i andra ämnen i någon mån nedrifva hvad kristendomsläraryn uppbyggt, men hvarje öppen propaganda mot kristendomen kan och bör dock genom lämpliga föreskrifter och disciplinära åtgärder förebyggas. I allt fall blir ju faran däraf långt ringare, än om en sådan lärare tillika skall vara kristendomsläraryn.

Med anledning af hvad sålunda blifvit anfördt, får jag härmed vördsam samt hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådan ändring i nådiga stadgan angående folkundervisningen i riket måtte vidtagas,

att vissa lärarebefattningar vid folkskolorna må kunna förklaras vara förenade med undervisningsskyldighet i kristendoms-kunskap, andra icke;

att för behörighet att söka lärarebefattning, med hvilken är förenad undervisningsskyldighet i kristendoms-kunskap må — utom vanliga kvalifikationer — fastställas något särskildt härpå syftande kompetensvillkor;

samt att såsom sådant kompetensvillkor må föreskrifvas, att sökanden skall vid ansökningen foga skriftlig förklaring, att han vill efter bästa förstånd och samvete undervisa i kristendom så, som den heliga skrift lär och som med den apostoliska trosbekännelsen och den evangelisk-lutherska reformationens grundprinciper öfverensstämmer.

Stockholm den 20 januari 1912.

K. J. Ekman,
Jönköping.

Bilaga 1.

P. M.

innehållande afskrifter af några af de rörande lektor Waldenströms förslag gjorda uttalanden från »Svenska Folkskolans Vänner» lokalafdelningar, som i motionen åberopas.

a) Protokoll, fördt vid sammanträde med Göteborgs lokalförening af Svenska Folkskolans Vänner den 14 oktober 1911.

§ 5. Den af förvaltningsrådet utsända frågan: »Böra föräldrar äga rätt att på de grunder, som angifvits i motion vid 1910 års kyrkomöte, befria sina barn från kristendomsundervisningen i de offentliga skolorna?» slutbehandlades och följande resolution antogs såsom svar på frågan:

Ehuru föreningen gärna medgifver, att anledningar finnas för vidtagande af åtgärd i motionens syfte, anser den dock, att de icke ännu förekomma så allmänt, att de nödvändiggöra en sådan åtgärd, hvilken på grund af sina konsekvenser i det längsta bör undvikas, men vill emellertid föreningen kraftigt betona, att de lagbestämmelser, som åsyfta att trygga en bibelenlig kristendomsundervisning, böra af vederbörande myndigheter tillämpas, och uttalar en protest mot införande i skolan af sådana läroböcker i kristendoms-kunskap, som innehålla lärosatser, hvilka stå i uppenbar strid mot kristendomens fundamentalsanningar.

b) Protokoll, hållet vid Gestriklands lokalförenings af Svenska Folkskolans Vänner sammanträde i Gäfle den 30 september 1911.

§ 6. Diskuterades frågan: »Böra föräldrar» etc. — — —. Åt inledaren och sekreteraren uppdrogs att sammanfatta den förda diskussionen.

Sammanfattning.

1. Föreningen vill såsom sin mening uttala, att ehuru de synpunkter, som i de bägge motionerna framhållits, kunna vara behjärtansvärda, den dock ej anser, att för närvarande öfvervägande skäl föreligga att vidtaga så vidtgående förändringar angående kristendomsundervisningens meddelande, som af de båda motionärerna föreslagits.

2. Medgifves åt kristligt sinnade föräldrar rätten att befria sina barn från kristendomsundervisningen i de offentliga skolorna, skulle samma rättighet säkerligen komma att krävas äfven af kristendomsfientliga föräldrar, hvaraf följden skulle blifva, att barn från dylika hem komme att sakna undervisning i vår kristna religion.

3. Ett stadgande om, att kristendomsundervisning skulle genom hemmets för-

sorg meddelas barn, som befriats från de offentliga skolornas religionsundervisning, blefve i många fall illusoriskt och i allmänhet svårt att kontrollera.

c) Utdrag ur protokoll, fördt vid Hallands lokalförenings af Svenska Folkskolans Vänner 1:a möte i Falkenberg den 14 oktober 1911.

§ 7. — — — Några tankar ur inledarens anförande må anföras. »Är då någon fara för handen?» frågade inledaren. Härpå måste man svara ja. Dock är faran för närvarande ej så stor, som det kanske kan synas. »Hvad blefve följden, om vi besvarade den uppställda frågan jakande?» Det skulle säkert leda till en konfessionslös kristendomsundervisning eller till denna undervisnings borttagande. — — Den uppställda frågan ville därför talaren besvara med ett bestämdt *nej*.

Detta blef ock mötets enhälliga beslut.

d) Utdrag af protokoll, hållet vid N. Ö. Skåneafdelningens (Enighet) af Svenska Folkskolans Vänner sammanträde i Kristianstad den 13 maj 1911.

Därefter höll lärare Kellin från Hör ett inledningsföredrag till öfverläggningsämnet: Böra föräldrar etc.

Ett känt faktum är, att det finnes lärare, som meddela undervisning, hvilken står i uppenbar strid med vår kyrkas lära. Exempel härpå har ju anförts vid kyrkomötet. Genom nu gällande bestämmelser är det dock omöjligt få dylika lärare aflägsnade. Erinrade om Ekmans motion i riksdagen och att vi med kyrkomötet böra säga ett bestämdt *nej*. Men frågan bör ej besvaras blott med *nej*, utan den är så behjärtansvärd, att den för alla vänner af en sann kristendomsundervisning bör vara en hjärtesak och ett böneämne. — — — Ordföranden Olinder betonade, att vi lefva i en sorglig tid angående kristendomsundervisningen för vår ungdom. Trodde, att äfven om kristendomsundervisningen toges ifrån en ogudaktig lärare, kunde denne likväl göra skada vid andra ämnen. Vi kunna säkerligen ej komma ifrån detta onda utan genom skärpt lagstiftning.

Mötet antog följande af inledaren föreslagna resolution:

»Mötet anser, att så behjärtansvärd denna fråga visserligen till sitt syftemål är, måste den dock besvaras med bestämdt *nej*; ty

1) vore ett dylikt medgifvande åt föräldrar att söka bot för ett ondt på ett sätt, som kunde leda till ett värre ondt;

2) genom mera positiva åtgärder måste bättre verkan kunna åstadkommas a) genom skärpt lagstiftning, som ger möjlighet att från en lefvande och bibeltrogen kristendomsundervisning aflägsna härför olämpliga lärare, b) medelst enskilda frivilliga sträfvanen af alla kristendomsvänner att söka få bibehålla kristendomsundervisningen i folkskolan vid dess fulla rätt och rätta bibliska fullhet, c) medelst allmänt kristligt upplysningsarbete, särskildt genom spridande af god och gedigen litteratur gentemot alla anfall mot den heliga skrifts grundsanningar, som är vår Guds uppenbarade ord för oss för tid och evighet.»

e) Protokoll, hållet vid Roslagens kretsaförenings af Svenska Folkskolans Vänner årsmöte i Norrtälje den 21 juni 1911.

§ 3. Företogs till behandling frågan: »Böra föräldrar» etc. — — — — —

Mötet beslöt därefter att göra följande af inledaren föreslagna uttalande:

»Föreningen uttalar sina sympatier för motionens syfte. Men för närvarande saknas, åtminstone hvad vår ort angår, skäl att lämna kristna föräldrar rätt att be-

fria barnen från kristendomsundervisningen. Föreningen uttalar äfven ett bestämdt ogillande af, att det tillåtes lärare att meddela kristendomsundervisning på ett emot den evangelisk-lutherska reformationens grundprinciper och den apostoliska trosbekännelsen stridande sätt och uttalar den bestämda önskan, att kristendomsundervisningen i de offentliga skolorna alltid inå meddelas enligt *den evangelisk-lutherska reformationens grundprinciper* och *den apostoliska trosbekännelsen*.»

f) Utdrag af protokoll, fördt vid årsmöte med Tranåsörtens lokalförening af Svenska Folkskolans Vänner i Tranås den 23 september 1911.

§ 7. Behandlades så frågan: »Böra föräldrar» etc. Svaret på denna fråga blef följande:

»Så länge svenska staten är en kristen stat, så bör det icke tillåtas, att någon svensk ungdom, som tillhör statskyrkan, undandras från skolans undervisning i ett ämne, som måste vara den grundval, på hvilken all svensk skoluppfostran i första rummet måste grundas, såvidt dess uppgift är att verkligen uppfostra ungdomen till en kristen ungdom. Att skolan må rätt kunna fylla denna uppgift, därför böra alla arbeta, som nitälska för ungdomens religiösa uppfostran och som hålla på vår evangelisk-lutherska tro och bekännelse.»

g) Utdrag ur protokollet vid årsmöte i Kalmar med Ölands och Kalmartraktens lokalförening af Svenska Folkskolans Vänner den 4 oktober 1911.

§ 3. Frågan: »Böra föräldrar» etc. — — — Förslag till uttalande i frågan antogs efter en mindre förändring och lydde:

»Ehuru vissa lärare i teologi vid våra högskolor genom sin anslutning till den negativa bibelkritiken undergräfvat bibelns auktoritet samt förneka flera kristliga grundläror, såsom läran om Kristi gudom och om hans lekamliga uppståndelse, och dessa lärare äfven bland folkskolans lärarpersonal hafva många anhängare och eftersägare, så hafva dock icke de rationalistiska tänkesätten vunnit så stor utbredning bland denna personal, att den i motionen angifna åtgärden ännu bör tillgripas; och detta så mycket mindre som folkskolans läroböcker i kristendom ännu öfverensstämma med Guds ord, hvartill kommer, att äfven kristendomsfientliga föräldrar då skulle kunna göra anspråk på samma rättighet att få sina barn befriade från skolans kristendomsundervisning, och Guds ord sålunda icke genom denna undervisning skulle kunna nå hela vårt folk.»

Bilaga 2.

Utdrag ur skriften »*Göteborgs högre samskola 1901—1911*. Minnesskrift utgifven af skolans lärare».

Undervisningen i religionskunskap och historia beröres i ett par följande uppsatser, hvarjämte ett och annat förekommer i från samskolan utgifna skrifter — —. Här skall blott nämnas ett par ord om den »koncentration», som ligger däri, att dessa ämnen ställas i det närmaste samband med hvarandra.

Detta samband börjar redan i de förberedande klasserna. I andra förberedande — — och följande klasser (I—III) faller den första genomgången af Sveriges

historia, som avslutas i klass III (höstterminen). I dessa klasser kommer också religionskunskapen in utan samband med historien för att ej alltför länge uppskjuta att göra barnen bekanta med de evangeliska berättelserna. Dessa läsas här ej i bibeln utan i ett urval »Berättelser ur evangelierna», som innehåller de mest historiska berättelserna med uteslutande af t. ex. underberättelserna, så att man skall i möjligaste mån slippa den på detta stadium fruktlösa diskussionen om hvad, som kan vara sant eller icke.

Barnen böra emellertid också känna underberättelserna om Jesus, och därför har man som en inledning till den historiska framställningen läst Selma Lagerlöfs Kristuslegender. Härigenom har man fått ett riktigare perspektiv på de nytestamentliga sägnerna. När barnen lärt sig älska sådana berättelser som flykten till Egypten eller barnamordet i Betlehem, fastän inga ord behöfts för att förklara för dem, att det är sagor, så ha de lätt att lära sig på samma kärleksfulla sätt se på de legender, som möta oss i nya testamentet, och de få intresse att veta något om den mänskliga, omkring hvilken all denna vackra diktning spunnits.

Historisk religionsundervisning.

(Af skolans rektor Sven Lönborg).

Det är ej blott i vårt land som frågan om religionsundervisningen i skolan står på dagordningen. I nästan alla Europas länder är den ett af de allra viktigaste pedagogiska spörsmål, som ännu vänta på sin lösning. På några ställen, såsom i Holland, har frågan redan för lång tid tillbaka fått en lösning i den riktningen, att religionsundervisningen helt och hållet borttagits ur skolorna. Skolan endast upplåter lokal för en prästman, som ett par dagar i veckan meddelar religionsundervisning åt barn, hvilkas föräldrar så önska. I Frankrike har man gått till väga på ett annat sätt, i det att religionsundervisningen ersatts af en *moralundervisning*, *éducation morale*, som afser att hos lärjungarna inpräglade vissa moraliska och sociala principer.

Som jag längre fram får tillfälle att utveckla, synes mig en sådan undervisning i moral i och för sig vara ett missgrepp — — —.

Felet med de nuvarande förhållandena är sålunda, enligt min mening, icke att religionsundervisning meddelas i skolorna, utan felet ligger i det sätt, hvarpå denna undervisning sker. Religionsundervisningen är *konfessionell*. Reformsträfvandet bör gå ut på ej att afskaffa religionsundervisningen, utan på att göra den *konfessionslös*.

En *konfessionell* religionsundervisning innebär naturligtvis, att läraren vid sin undervisning är bunden af en viss — trängre eller rymligare — konfessionell norm, och att han således icke får lära sina lärjungar något annat än hvad som står i öfverensstämmelse med denna norm — — —.

Fordran på en *konfessionslös* religionsundervisning innebär däremot, att läraren skall befrias från denna yttre norm och få rättighet och skyldighet att aldrig inför barnen uttala något annat än sin egen personliga öfvertygelse, vare sig denna står i öfverensstämmelse med den augsburgiska bekännelsen eller icke. — — — Hans

uppgift är en helt annan. Den är, att han skall i mån af sina krafter söka att in-
tränga i den vetenskapliga forskningen på det ifrågasvarande området och meddela
sina lärjungar hvad han under detta arbete funnit vara sant eller sannolikt och de
skäl, på hvilka han stöder denna sin uppfattning, alldeles som en lärare har att
göra, om han undervisar i historia eller något annat ämne — — —.

Jag menar sålunda, att det första oeftergifliga krafvet, som man måste ställa
på religionsundervisningen, är att den skall vara *konfessionslös*. Eller för att an-
vända ett mindre negativt uttryck: Den nuvarande konfessionella undervisningen bör
ersättas af en *historisk*.

Det är tydligt och torde ha framgått af det förut sagda, att denna undervisning
icke med nödvändighet kräfver någon radikal förändring af det material, som låg till
grund för den forna religionsundervisningen. Till och med Luthers lilla katekes kan
godt finnas kvar, om den nämligen studeras som ett dokument, som skall åskådlig-
göra den lutherska reformationens karaktär, likasom de israelitiska sägnerna om
Josef eller Tobias äro i hög grad lämpliga, om de studeras på samma sätt som man
läser de gamla grekiska eller nordiska sägnerna.

Den radikala förändringen ligger sålunda ej främst i fråga om urvalet af ma-
teriale, utan i sättet att behandla detsamma. Det är icke längre en *auktoritativ*,
utan en *historisk* synpunkt, som lägges till grund för religionsundervisningen. Att
det gamla materialet är värdefullt skulle jag icke särskildt behöfva betona, om icke
verkligen från, som jag tror, i öfrigt verkligt reformvänligt håll framkommit yt-
tranden sådana som detta: »Är det nödvändigt att alltjämt släpa med all denna bråte
af gammalt oförnuft och vidskepelse? Religionshistorien kunde tas som en under-
ordnad afdelning af kulturhistorien». — — Gentemot dylika yttranden skall jag
blott citera ett ord af en man, som icke bör kunna misstänkas för någon förkärlek
för »oförnuft och vidskepelse», nämligen Ernst Hæckel. Han skriver i sina förslag
om Kirche und Schule:

»Den jämförande religionshistorien i skolan skall naturligtvis anknyta sig till
den bestående elementarundervisningen i »biblisk historia» och i den grekisk-romerska
fortidens sagovärld. Båda skola som hittills förbli bildningselement af stort värde.
Detta är själfklart redan på den grund att vår hela bildande konst på det innerligaste
är sammanvuxen med den judiska, kristna, grekiska och romerska mytologien. En
väsentlig olikhet kommer att visa sig *blott* i den punkten, att de israelitiska och krist-
liga sagorna och legenderna icke behandlas som »sanningar», utan i likhet med de
grekiska och romerska som dikter. Värdet af det etiska och estetiska stoff, som de
innehålla, kommer därigenom icke att minskas, utan att ökas.»

De i de sista raderna citerade orden innehålla en sanning, som icke nog starkt
kan betonas. Hur mycken skönhet och rik symbolik möter man ej i t. ex. berättel-
sorna om Jesu födelse och uppståndelse, om man läser dem som dikter eller le-
gender. Men allt detta försvinner, så snart man tvingas att fatta dem som historiska
verkligheter, ty då måste allt trängas i bakgrunden för spörsmål sådana som hvart
den uppståndue tog vägen, sedan han uppfarit i skyn. Den ortodoxa undervisningen
har ett drygt ansvar genom att den sålunda stängt till barnens ögon för de bibliska
berättelsernas skönhet och etiska värde.

Till slut ett par ord i den viktiga principiella frågan, i hvad mån en lärare har rätt eller skyldighet att vid sin undervisning låta sin egen personliga mening framträda och färga undervisningen. Ty det är egentligen endast i fråga om religionsundervisningen som denna lärarens frihet i våra dagar på fullt allvar sättes i fråga.

Jag har ofta mött personer, som i öfrigt äro fullständigt på det klara med, att läraren för att med framgång kunna sköta sitt kall måste ha fullständig lärofrihet, men som bli tveksamma, så snart det gäller religionsundervisningen. »Hur skulle det gå, om en präst eller religionslärare skulle från sin kateder eller från predikstolen få uttala hvilka meningar som helst? Kanske det skulle gå så, att vi här liksom i Bremen finge höra en präst öppet predika, att Jesus aldrig funnits till, ja kanske förkunna buddhistiska och muhammedanska läror. Frihet är nog bra, men med måtta. Någon gräns måste det finnas.» Men de, som så tala, medge också ofta villigt, att de ej veta, hur man skall kunna bestämma en klar gräns.

Men om läraren skulle ha fullständig frihet, så står man ju risken, att en eller annan lärare kommer att inplugga helvetesläran eller andra vidskepliga dogmer i sina elever? Ja, den risken står man. Men jag tror icke, att den är så stor som man föreställer sig.

Jag har i det föregående sökt vinna klarhet öfver religionsundervisningens principer genom jämförelse med andra ämnen. Och jag tror, att en sådan jämförelse äfven här skulle bli till nytta.

Det vore här lika oriktigt som inom fysiken att utfärda något påbud om, hvad en lärare bör eller icke bör anse som vetenskapligt, och hvad han sålunda får eller icke får förkunna för sina elever. Hvarje lärare måste ha rätt och skyldighet att för sina elever säga, hvad han själf anser vara riktigt, äfven om detta skulle stå i strid med augsburgiska bekännelsen eller med en inom vetenskapen förhärskande åsikt. Samhället har att tillgå ett långt effektivare korrektiv mot ovetenskaplig religionsundervisning genom att sörja för, att den icke lägges i händerna på några andra än sådana, som vederbörligen dokumenterat sig ha grundligt studerat den moderna religionsvetenskapen och bibelforskningen.

På denna punkt har staten en synnerligen viktig uppgift att fylla. Ty det är klart, att frågan om religionsundervisningen icke är löst därigenom, att man fastslår, att denna undervisning skall vara historisk och vetenskaplig. Rätten och skyldigheten att meddela en sådan undervisning är af föga värde för en lärare, som ej vant sig att studera ämnet på detta sätt.

Fullständig lärofrihet och grundlig vetenskaplig utbildning för läraren är här som på andra områden det säkraste medlet att få fram en reformation af undervisningen.

Det framgår af schemat att icke någon tid blifvit anslagen åt morgonbön. Det är en nödvändig konsekvens af de principer, som skolan följt i fråga om religionsundervisningen, och som på annat ställe närmare utvecklats, att någon morgonbön af kultisk karaktär icke kan förekomma. De ideella moment, som kunna ligga i att ett

flertal klasser vid dagens början samlas till sång och eftertanke ifråga om något allvarligt ämne, har skolan sökt tillvarata genom »samlingar», som ifrån början brukade hållas hvarje onsdag och lördag kl. 9—9,20, men som efterhand kommit att »koncentreras», så att de vissa tider kunnat hållas nästan hvarje dag i veckan, andra tider åter alldeles uteblifva. — — — — —

Vid dessa samlingar ha förekommit dels samtal af mera personlig art och om skolans inre angelägenheter, dels sång och sagoberättande, dels föredrag af någon af skolans lärare öfver händelser för dagen eller annat af intresse för barnen. Ett par exempel på hvad som behandlats torde kunna något klargöra samlingarnas karaktär. En af skolans lärare har sålunda talat om arbetarnas ställning under antiken, medeltiden och vår tid (9 saml.) och vid ett annat tillfälle om industriarbetarnas lif i Tyskland, England och Frankrike med utgångspunkt i skildringar af arbetare själfva (5 saml.), en annan har behandlat Schiller (4 saml.), en tredje London (3 saml.), en fjärde det gamla Göteborg (10 saml.) o. s. v. Så har behandlats i sammanhängande serier eller enstaka samlingar: folkvisorna (med sång), vulkaner och jordskalf, engelska skolor, Linné, unionsupplösningen, revolutionen i Ryssland, Tschuschimaslaget, arbetet vid Kristinebergs zoologiska station, en fjällvandring, koloniträdgårdar (med anledning af skolans koloniträdgård), köttätande växter, hafsströmmar, Plato (9 saml.), Peer Gynt (8), Terje Viken, flytande luft (med experiment), svenska psalmer, Karlfeldt, Fröding.

Bilaga 3.

Utdrag ur en artikel: *Religionsläraryarnas religionsfrihet*, i tidningen Socialdemokraten för den 19 januari 1912 nr 15. (Med anledning af läroverksöfverstyrelsens ingripands mot den i motionen åsyftade läraren vid högre allmänna läroverket i Borås.) — — — — —

Det är visst icke blott i fråga om kristendomsämnet, som lärarens personliga mening kan komma allvarligt i strid med den officiellt påbjudna. Inom historien särskildt stå i mycket viktiga fall olika åsikter skarpt emot hvarandra, och likaså inom naturvetenskapen. Om nu alla lärare, som ej gillade den af myndigheterna påbjudna åsikten, skulle afstängas från sin plats eller anses pliktiga att själfmant afstå ifrån den — hvad blefve följden? Naturligtvis att en hel del af just de dugligaste, de mest samvetsgranna lärarna bortmotades från läroverken.

Än värre blefve det i *folkskolorna*. Man må komma ihåg, att det öfverväldigande antalet folkskolelärare i vårt land äro skyldiga att undervisa i kristendom. — — — — —

Hur som helst, en sak är viss: hvad som förevarit i denna fråga ger det kraftigaste möjliga bevis för nödtvånget att ändtligen införa en historisk, opartisk, vetenskaplig undervisning på religionskunskapens område liksom alla andra. — — — — —